
ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ W BYDGOSZCZY
Studia Psychologiczne 1982 z. 3

HENRYK KAJA

Bydgoszcz

PORADNICTWO ŻYCIA A PROBLEMATYKA PORADNICTWA MORALNEGO

1. Uwagi wstępne

W artykule z 1979 roku - inicjującym koncepcję poradnictwa życia - zamieściłem uwagę dotyczącą kapitalnej propozycji przedstawionej przez Cz. Znamierowskiego¹. Propozycja zawierała postulat utworzenia poradni moralnych. W zakresie ich działań leżało udzielanie porad w moralnych problemach ludzi.

Sądzę, że dziś, gdy koncepcja poradnictwa życia znajduje się w fazie intensywnej rozbudowy podstaw teoretycznych i analiz zarówno empirycznych jak i modelowych, należy z wielu względów wrócić do poradnictwa moralnego i poświęcić mu więcej uwagi. Problem został dostrzeżony i uznany za niezbędny do głębszego rozpracowania przez uczestników konferencji, poświęconej roli poradnictwa i doradztwa w optymalizowaniu rozwoju osobowości i podnoszeniu kultury pedagogicznej społeczeństwa. Konferencja ta odbyła się we Wrocławiu w 1979 r.².

Podkreślenie wagi tego problemu przez specjalistów od poradnictwa, niejako wyprzedziło aktualne wydarzenia w Polsce, które tak często rozpatrywane są w kategoriach pojęciowej nowy moralnej. Trzeba jednak wyrazić pewne w związku z tym wątpliwości. Czy mamy do czynienia z odnową moralną, czy raczej z oskarżeniami i żądaniami formułowanymi w imię moralności? /Odnowa moralna, to zmiana ethosu, ale poprzedzona rzeczywistymi zmianami w funkcjonowaniu osobowości, takimi które zawierałyby cechy rozwoju moralnego interpretowanego jako dojrzałość i autonomia moralna/.

Z badań sondażowych przeprowadzonych przez pracowników i współpracowników Zakładu Psychologii WSP w Bydgoszczy wynika, że istnienie - na skalę znaczącą - potrzeby poradnictwa moralnego

nie jest wcale akcentowane w opiniach osób badanych. Można postawić hipotezę, iż wynika to z różnych względów. Po pierwsze, model poradnictwa moralnego nie jest wdrożony w istniejącym poradnictwie wychowawczo-zawodowym. Po drugie, poradnictwem moralnym po części zajmuje się doradztwo religijne. Wszystko to usprawiedliwia w jakimś stopniu wyciszenie potrzeby zasięgnięcia porad moralnych. Na ile jednak usprawiedliwia? Sądzę, że np. gwałtowne manifestacje żądające rozliczeń w imię moralności, można i należy rozpatrywać tylko w odniesieniu do indywidualnych i społecznych systemów regulacji zachowania moralnego. Przyjmując takie stanowisko, można w tym miejscu powołać się również na artykuł A. Podgóreckiego³. Zdaniem autora, cechami ethosu Polaków są m.in. s p e k t a k u l a r n a p r y n c y p i a l n o ś ć /akceptowanie norm i wartości nie z uwagi na nie same, lecz dlatego, iż tolerowane są jako wartości i normy specyficzne, "odświętne lub szczególnie szanowane"/ oraz r y g o r y z m w stosunku do norm prawnych i moralnych, wyznaczający postawę punitywną, lecz skierowaną głównie na innych⁴.

W powyższym kontekście należałoby rozpatrzyć dokładniej treść artykułu T. Kocowskiego⁵. Ukazano w nim dużą zależność działań prospołecznych, wymagających poświęcenia własnych interesów, od zaistniałych "nagłych, dramatycznych i katastrofalnych" sytuacji. Wykazano, że /dla przykładu/ "tylko mniejszość skłonna byłaby zrezygnować, dla dobra kraju, z zajęcia dającego wyższe zarobki, wyższe stanowisko lub szanse awansu i kariery za granicą"⁶. Badania były przeprowadzone w latach 1971 - 1976. W chwili obecnej, w sytuacji którą przeżywamy, można by spytać o to, do jakich granic musiałaby wzrosnąć katastrofalność sytuacji, by chociaż większość gotowa była do poświęceń na rzecz ogółu. Myślę zatem, iż uzasadniony jest postulat badań nad problematyką poradnictwa moralnego.

W niniejszym artykule zamierzam prześledzić pewne problemy funkcjonowania poradnictwa moralnego w koncepcji poradnictwa życia. Poradnictwo to, anonsując dalsze rozważania, z natury koncepcji winno być poradnictwem nastawionym na udzielanie pomocy w problemach moralnych.

Jak powiedziano wyżej, liczba osób cierpiących z uwagi na te problemy, zdaje się nie być zbyt wielka u nas, a prawdopodobnie także w innych krajach. W tej sytuacji sądzę, iż zdaniem poradnictwa moralnego funkcjonującym w ramach poradnictwa życia będzie rozbudzanie problemów moralnych w związku z innymi problemami, z którymi ludzie będą gotowi często się zgłaszać, a dopiero później ich rozwiązywanie. Mówiąc obrazowo, zadaniem poradnictwa moralnego zintegrowanego z poradnictwem życia, będzie ukazywanie treści moralnych problemów życiowych i wskazywanie roli decyzji moralnych w procesie rozwiązywania problemów.

Zamierzam rozważyć pewne ogólne przesłanki tego poradnictwa, celowo pomijając omawianie problematyki psychologii moralności, która wiąże się z takimi nazwiskami jak: J. Piaget, J. Aronfreed, L. Berkowitz, L. Kohlberg, J. Macaulay, S. Schwartz, a w Polsce - J. Reykowski, A. Gołąb lub Cz. Kowal.

Dla nas bardziej interesujące będą pewne podstawowe zagadnienia, mianowicie funkcjonowanie koncepcji życia w jej odniesieniu do kryteriów wartości i norm moralnych i próba określenia podstawowych założeń dotyczących problemów moralnych i metod ich rozwiązywania.

2. Poradnictwo życia a problematyka koncepcji życia

Uzasadniałem już w kilku opracowaniach⁷, że poradnictwo życia ma charakter kierunkowy, że interesuje się głównie doradzaniem w zakresie systemu wartości, celów życiowych i postaw. Założenie to oznacza przyjętą metodę analizy problemów i przyjęte konwencje dotyczące metodyki ich rozwiązywania. Stojąc na gruncie holizmu uznajemy, że nawet najdrobniejszy problem życiowy, wyzwolony przez konkretne, a nieraz błahe sytuacje, posiada swą reprezentację w centralnych strukturach regulacji. Reprezentacja ta nie jest częstokroć uświadomiona. Jest to sytuacja analogiczna do ludzi chorych, którzy problem choroby percypują peryferycznie, ogniskując swą uwagę i poglądy dotyczące choroby wokół wybranych objawów.

Tym samym preferują poradnictwo mające charakter półśrodką, czy-

li paliatywne. Wracając do kwestii niezauważania, przez ludzi z problemami życiowymi, ich składowych, tkwiących w centralnych strukturach regulacji, można stwierdzić, iż problemy swe interpretują bez związku z koncepcją życia oddającą faktyczne zależności lub dysponują nieadekwatną koncepcją życia. W obu przypadkach mamy do czynienia ze zjawiskiem, które można określić jako deterioracja poznawcza, czyli specyficzny rodzaj zaburzeń w strukturze Sieci Poznawczej.

Konstruuując szkic teorii poradnictwa życia, zwrócono uwagę na konieczność umieszczenia w postawach tego poradnictwa psychologicznej koncepcji życia. Poradnictwo życia bez takiej koncepcji nie może bowiem interpretować życia klienta, ani wyjaśniać jego problemów, ani również ustalać dyrektyw pragmatycznych.

Zastanówmy się obecnie nad stanem zaawansowania prac teoretycznych związanych z próbami ukonstytuowania psychologicznej teorii życia dla potrzeb poradnictwa życia. Pierwotnie przyjęte poglądy W. Szewczuka⁸, pozostające w związku z tezami A. Lewickiego i S.L. Rubinsztajna okazały się konieczne, lecz niewystarczające. Okazały się konieczne, gdyż słusznie jest rozpatrywać życie jako proces sterowany celami życiowymi, których standardem jest światopogląd /uogólniona wiedza o rzeczywistości i system wartości/. Takie założenie umożliwia przejście do szerszej, regulacyjnej teorii osobowości J. Reykowskiego⁹ o poznawczym charakterze, co dla poradnictwa jest istotne, gdyż przyjmowany przez nas model porady posiada również poznawczy charakter¹⁰. Okazało się, że jest również niewystarczające, gdyż kategoria pojęciowa procesu podpada pod tzw. terminy funkcjonalne, które reprezentują zmienne o krótkim czasie trwania¹¹, podczas gdy - z uwagi na podejście nolistyczne - interesują nas bardziej terminy dyspozycyjne, odpowiadające zmiennym o dostatecznie długim okresie trwania /np. "struktury"/. Zdążając więc do opracowania modelu życia /koncepcji życia/, musimy opracować taki model, który poza atrybutem zgodności z rzeczywistością, posiadałby również walory pragmatyczne, tj. umożliwiające interpretowanie, wyjaśnianie i rozwiązywanie problemów klienta.

W literaturze psychologicznej znane są próby opracowania modeli życia w kategoriach teminów dyspozycyjnych. Warto wspomnieć o trzech z nich. Autorką pierwszej koncepcji jest Ch. Bühler¹². Pojmuje ona życie jako strukturę, w której uprzywilejowane miejsce mają cele życiowe /cele nie są stanami fikcyjnymi zaspokajania potrzeb, tak długo, jak długo nie staną się "zamiarami", które należy analizować w ich związku z przebiegiem życia/. Życie ujmowane jest jako struktura /"podstawowa struktura życiowa"/ ujawniająca się przez cztery tendencje: zaspokojenie potrzeb, samoograniczające przystosowanie się, ekspansję twórczą i utrzymanie ładu wewnętrznego. Analiza czynnikowa dokonana w rezultacie badań przeprowadzonych "Inwentarzem Celów" pozwoliła na wyodrębnienie 11 czynników, podporządkowanych tendencjom struktury podstawowej w następujący sposób: zaspokojenie potrzeb /satysfakcja w życiu, miłość i rodzina, seks i autogratyfikacja/, samoograniczające przystosowanie, /samoograniczająca ostrożność, adaptacyjność i uległość, unikanie trudności/, ekspansja twórcza /własny rozwój, władza i sława/, utrzymywanie ładu wewnętrznego /wartości moralne, zaangażowanie polityczne lub religijne, sukces/¹³.

Nie ulega wątpliwości, iż Ch. Bühler usiłuje objąć w strukturze życia możliwie szeroki wachlarz czynników, jednak o dużym stopniu ogólności. Można wszakże podnieść uwagi co do samej listy /analiza czynnikowa nie jest odkrywcza, służy jedynie do ustrukturalizowania danych odniesionych do narzędzia badawczego/. Po drugie niemałe wątpliwości budzić musi sposób przyporządkowania czynników tendencjom. Dlaczego np. wartości moralne włączono do utrzymywania ładu wewnętrznego, a nie do ekspansji twórczej? W związku z tym powstaje pytanie, czy wartości moralnych nie należałoby traktować jako jednego z głównych czynników twórczości.

Autorem drugiej koncepcji, na którą warto tu zwrócić uwagę, jest M. Kulczycki¹⁴. W ujęciu tego autora dominuje kategoria problemów życiowych. Autor proponuje następujący ich podział: problemy bytowe /zapewnienie środków do życia, założenie rodziny, prawidłowy rozwój, dbałość o interesy własne i osób bliskich, zabawa i wypoczynek/, problemy podstawowe soma-

tyczne i psychologiczne /gotowość do działania w różnych warunkach, stała gotowość na rozwój, prawidłowa samoocena, optymizm życiowy oraz odwaga/, problemy integracyjne /określanie głównych celów, ustalanie reguł postępowania w związku z realizacją celów/. Problemy życiowe zależą od tzw. układów ważności, które są strukturami regulacyjnymi /o charakterze podmiotowym/ i wchodzącymi w skład innych centralnych struktur regulacyjnych, zwanych przez M. Kulczyckiego ukierunkowaniem życiowym.

Również i w tym przypadku dyskusja dotyczyć mogłaby kryteriów podziału problemów, kwestii wyróżnienia specjalnego układu ważności i jego relacji do systemu wartości lub Sieci Wartości. Koncepcja ta z pewnością jest oryginalną próbą adaptacji różnych stanowisk w zakresie teorii regulacji, mającą na celu specyficzne ukazanie regulacji w sytuacjach problemowych.

Autorem trzeciej koncepcji jest T. Tomaszewski¹⁵. Dotyczy ona życia rozpatrywanego z punktu widzenia jego "jakości". Rzecz dotyczy sformułowania pewnych standardów, które mogą stanowić cele rozwoju wszechstronnego, ukierunkowanego. Zostały one sformułowane następująco: bogactwo i różnorodność przeżyć subiektywnych, świadomość /pełne rozumienie siebie i innych/, aktywność /wolna i twórcza/, produktywność /z podkreśleniem wagi wartości pracy/ i wszechstronne współżycie z innymi ludźmi. T. Tomaszewski zakłada, że o rozwoju wszechstronnym i ukierunkowanym nie mogą decydować pojedyncze kryteria, lecz ich całościowa struktura. Jednocześnie nie odrzuca możliwości sformułowania alternatywnych modeli życia z jakością.

Wydaje się, iż koncepcja T. Tomaszewskiego jest zarówno najpełniejsza i najbardziej odpowiadająca zadaniom poradnictwa życia, z poradnictwem moralnym włącznie. Ponieważ brak miejsca nie pozwala na odtworzenie całości argumentacji, zwrócić uwagę tylko na następujące aspekty tej koncepcji. Jest ona wolna od problemów związanych z zawodnością prób określenia szczegółowych czynników życia. Nakreśla jedynie kryteria, standardy rozwoju. Charakter tych kryteriów jest tego rodzaju, że czyni możliwym analizowanie działań jednostki w oparciu o współczesne teorie osobowości, nie wykluczając pewnych rozwią-

zań syntetyzujących wątki różnych teorii. Koncepcja T. Tomaszewskiego daje jednocześnie możliwość zintegrowania jej z pedagogicznymi teoriami rozwoju wszechstronnego, i ukierunkowanego¹⁶.

Wydaje się jednak, iż należałoby do analizowanego systemu kryteriów życia z jakością, dołączyć jeszcze jedno kryterium - dotyczące m o r a l n o ś c i. Kryterium to zostało wyodrębnione przez J. Jezierskiego¹⁷, w postaci jednej z czterech osi odniesienia zachowania ludzkiego i zawartej między wartościami dobra i zła. Być może jest kwestią dyskusyjną, czy do pięciu kryteriów T. Tomaszewskiego dołączyć jeszcze szóste. Można bowiem przyjąć, że kryterium piąte /"współżycie człowieka z innymi ludźmi"/ zakłada prospołeczność, a więc zawiera w sobie kryterium moralne. Z pewnością kryterium moralne mieściłoby w sobie ustosunkowania prospołeczne, ale z uwagi na wymiar: "dobro - zło", można rozpatrywać wszystkie inne kryteria i należy tak czynić. Stwierdzenie to nie stoi w opozycji do słusznego poglądu, że rozwój moralny i w ogóle moralność, nie są możliwe bez społeczeństwa. Sądzę więc, że zarówno świat przeżyć, jak i poznanie świata, aktywność i produktywność należy również rozpatrywać z uwagi na ich odniesienie do kryterium wyznaczonego przez omawiany wymiar.

Przedstawię teraz własne, wstępnie zresztą nakreślone, koncepcje modelu życia rozpatrywanego z punktu widzenia celów i zadań poradnictwa życia.

Za punkt wyjścia przyjmuję, że ludzkie działania tworzące życie zależą od:

- struktury warunków zewnętrznych
- zamiarów /pragnienia, intencje/
- możliwości zewnętrznych i wewnętrznych
- od tego, co człowiek powinien¹⁸.

Czynnik czwarty naprowadza na koncepcję wymiaru moralnego ludzkich działań. "Powinność" nie jest pojęciem jednoznacznym. Może oznaczać bezwzględne podporządkowanie nakazowi moralnemu mającemu obowiązywać powszechnie, niezależnie od doświadczenia i wyrażającemu obiektywną powinność, a może oznaczać także auto-

nomię moralną. Te dwa warianty odpowiadają dwóm rodzajom moralności wyróżnionym przez L.L. Fullera¹⁹: moralności obowiązku /podporządkowanie nakazom - oparte zresztą na zasadzie wzajemności/ i moralność dążeń /nastawiona na wszechstronny rozwój, "szczytowe osiągnięcia ludzkie"/²⁰ i autonomię moralną. Pojęcie autonomii moralnej jest trudne do określenia. Zgodnie z klasyczną definicją Sokratesa o autonomii moralnej można mówić wówczas, gdy jednostka samodzielnie zdobywa zrozumienie tego, co jest moralne, a co nie /co jest słuszne/. Jest to poznawcze ujęcie autonomii. Zdaniem J. Reykowskiego z autonomią wartości /ale można to przenieść na autonomię norm moralnych/ mamy do czynienia wówczas, gdy wartości uniezależniają się od wpływów zewnętrznych ale również od "ja"²¹.

Przyjmując powyższe cztery czynniki możemy obecnie przejść do nakreślenia podstawowych podsystemów struktury życia. W naszym zespole badawczym przyjęto następujące podsystemy:

- podsystem koncepcji życia /jakość życia/
- podsystem celów życiowych
- podsystem programów realizacji celów
- podsystem koncepcji własnej osoby
- podsystem ustosunkowań do innych ludzi
- podsystem kontroli moralnej działań²².

Przyjęte rozwiązanie, moim zdaniem, syntetyzuje szereg pojęć dotyczących modelu życia, akcentując jednocześnie jego jakość i system kontroli moralnej. Rozwiązanie to jest oczywiście propozycją teoretyczną, która jak każda inna propozycja ma swą motywację. Nie przeczę, że ze względów ściśle teoretycznych można by przyjąć inne rozwiązanie. Sądzę jednak, iż dla celów poradnictwa życia zarysowana struktura jest szczególnie przydatna. Przyjmując bowiem, iż problemy życiowe wiążą się mają z każdym z podsystemów, zakładam jednocześnie, iż rozwiązanie jakiegokolwiek problemu wymaga jego rozpatrzenia w siatce wszystkich wymienionych podsystemów.

Obecnie należy bliżej określić koncepcję poradnictwa moralnego odpowiadającego poradnictwu życia.

3. Poradnictwo moralne a problematyka poradnictwa życia

Poradnictwo moralne jest istotnym elementem poradnictwa życia. Skoro zgodziliśmy się włączyć do struktury życia z jakością podsystem kontroli moralnej i uznać tę strukturę jako model życia, to możemy stwierdzić, iż poradnictwo to uznaje za warunek konieczny rozpatrywanie każdego problemu, z jakim zgłasza się klient do doradcy, także w wymiarze "dobro - zło". Mówiąc o poradnictwie moralnym mam na myśli właśnie ów niezbędny aspekt poradnictwa życia. Mówiąc jeszcze inaczej: poradnictwo moralne w poradnictwie życia polega na analizie funkcjonowania wszystkich wyróżnionych podsystemów z punktu widzenia podsystemu kontroli moralnej z myślą o pełnej analizie i opracowaniu metod rozwiązania problemu lub problemów. Kontrolę moralną należy odnieść zatem do Sieci Poznawczej /Sieci Operacyjnej i Sieci Wartości/, a także struktury "Ja" /nawiązując do regulacyjnej teorii osobowości J. Reykowskiego/. Celem podstawowym poradnictwa moralnego, jako wyróżnionego aspektu poradnictwa życia, będzie doprowadzenie klienta zgłaszającego problem do:

- 1/ zrozumienia przez niego usytuowania problemu w relacji do funkcjonowania podsystemów /cel niespecyficzny/,
- 2/ zrozumienia moralnych aspektów wspomnianego usytuowania problemu, poprzez:
 - doprowadzenie do pożądaných zmian w świadomości klienta w zakresie dotyczącym funkcjonowania podsystemów w jego życiu i ich aspektów moralnych,
 - doprowadzenie do zmian w wartościowaniu elementów podpadających pod wyróżnione podsystemy.

Inaczej mówiąc: celem poradnictwa moralnego jest doprowadzenie klienta do refleksji moralnej nad jego koncepcją życia wprowadzenia do niej odpowiednich modyfikacji. Zakładamy jednocześnie, że problem życiowy jest wskaźnikiem dysfunkcji koncepcji życia klienta w określonych zewnętrznych warunkach.

Pojawić się teraz może pytanie o to, czy w ogóle taka możliwość przebudowy, refleksji moralnej odniesionej do koncepcji życia /ujmowanej według przyjętego modelu struktury życia/ jest

jest czymś realnym. Warunkiem niezbędnym takiej możliwości jest po prostu rzeczywiste istnienie takiej refleksji. Jeśli refleksja moralna nad własną koncepcją życia istnieje, to istnieją warunki determinujące jej zróżnicowanie. Jeśli zaś istnieją te warunki, to istnieje możliwość odpowiednich oddziaływań. Obserwacja nieczęsto zdaje się pokazywać istnienie takiej refleksji. Znacznie częściej zauważamy tendencję do oceny moralnej pewnych reakcji interpersonalnych.

Dysponujemy pewną liczbą badań kierowanych przez Zakład Psychologii WSP w Bydgoszczy, których wyniki pozwalają na ustalenie wstępnych hipotez w omawianym przedmiocie.

Interesujące badania przeprowadził B. Ratyńska²³. Przyjmując założenie, że koncepcja życia może być przedstawiona poprzez koncepcję stylów życia, jeśli tylko style skonstruowane są w taki sposób, iż zawierają elementy podsystemu kierunkowego, podsystemu celów, programu realizacji celów, koncepcji własnej osoby, ustosunkowań do innych i kontroli moralnej. Autorka postawiła następujące problemy badawcze: jakie style badani uznają za oddające koncepcję życia dobrego?, jakie style uznają za reprezentację życia szczęśliwego?, czy prospołeczność różnicuje omawianą percepcję?

Uznano, że Test Wyborów Wartości Moralnych Cz. Matusewicz²⁴ w pewnym stopniu określa wzory różnych koncepcji życia. Badaniami objęto 84 licealistki. Ograniczając preferencje do czterech pierwszych rang, wykazano, że "życie dobre" w percepcji odpowiada stylom: autorytetu moralnego, konsumpcyjnego, życia oddanego dla pracy i stylowi akcentującemu władczość. Z uwagi na uzyskaną w badaniu jednakową rangę uznano za wiodące następujące cztery style: konsumpcyjny, autorytetu moralnego, władczy i życia rodzinnego.

Dalsza analiza ujawniła, iż w kategoriach odpowiadających "doboru" badani stawiają wyżej "życie szczęśliwe", aniżeli "dobre". Ta swoista właściwość "naiwnej filozofii" badanych może być przedmiotem interesującej interpretacji. Można tu odnotować jedynie, że zakładane zjawisko refleksji moralnej nad koncepcją życia jest faktem. B. Ratyńska wykazała również, że istnieje dodatni związek między prospołecznością a interpretacją

"Życia dobrego" i "życia szczęśliwego" w kategoriach dodatnich wartości moralnych.

U. Sandak²⁵ zajęła się z kolei analizą wpływu pewnych elementów podsystemu kontroli moralnej na kształtowanie się skłonności do zachowań prospołecznych. Badanym elementem podsystemu był poziom internalizacji wartości dobra. Autorka wykazała, że omawiany związek istnieje i zależy od pewnych cech internalizacji wartości dobra. Dane przemawiają za tym, że internalizacja musi spełniać dwa warunki: umiejętność operowania abstrakcyjnym pojęciem wartości dobra i ukierunkowaną atrybucją emocji związanej z tym pojęciem.

U. Kasprovicz²⁶ w badaniach swoich wykazała bardzo ciekawe zjawisko: chorzy, przeżywający określony problemy życiowe, posiadają wewnętrzne programy rozwiązywania tych problemów, polegające na modyfikacji koncepcji życia, poprzez wprowadzenie zmian do:

- podsystemu wartości życia
- podsystemu ustosunkowania do innych
- podsystemu wzoru ról społecznych.

Wykazała też, że cierpiący na nowotwór złośliwy w porównaniu z pacjentami leczącymi się na chorobę nadciśnieniową /1-szy okres choroby/, cechują się modyfikacjami bardziej prospołecznymi.

Związły przegląd paru wyników badań ukazuje więc, że możemy podtrzymać przyjęte założenia:

- istnieje refleksja moralna nad koncepcją życia /obejmująca wyróżnione podsystemy struktury życia/
- refleksja ta modyfikowana jest wieloma zmiennymi
- problemy życiowe wywołują u ludzi coś w rodzaju autoterapii polegającej na modyfikacji podsystemów struktury życiowej.

Uważam więc, iż daje się podtrzymać cel poradnictwa moralnego odniesionego do poradnictwa życia: jest nim doprowadzenie klienta do refleksji wpływającej na zmianę koncepcji życia w związku z istniejącymi problemami. Tak rozumiany cel jest oczywiście bardzo złożony. W przyszłości należy określić cele bardziej szczegółowe odpowiadające im zadania. Nie możemy

jednocześnie zapominać o tym, że niezbędne jest również dopracowanie narzędzi diagnostycznych umożliwiających charakterystykę wyróżnionych podsystemów struktury życia.

4. Uwagi końcowe

Nakreślona idea doradztwa moralnego dotyczy nie tylko teorii poradnictwa. Wiąże się ponadto z szeroko rozumianym pojęciem rozwoju osobowości i wychowania. Między tymi pojęciami istnieją znane związki. Wychowanie nie pojmuje się jako system procesów, realizowanych z zamiarem osiągnięcia celów, będących elementami projektu osobowości²⁷. Elementy pojęciowe teorii osobowości winny zatem być przykładane na pojęcie zawarte w koncepcji docelowego modelu osobowości. Pojęcie rozwoju osobowości /rozwoju ukierunkowanego na model/ nie jest jednak jednoznaczne. Złożoność problemu ukazują głęboko J. Reykowski i G. Kochańska²⁸. Rozwój osobowości podlega pod zjawisko zwane efektem antagonizmu oddziaływań wychowawczych²⁹.

Nie wydaje się więc, by proponowany model struktury i dynamiki sytuacji wychowawczej, przedstawiony przez A. Gurycką, oddawał całą złożoność rozwoju osobowości w drodze oddziaływań wychowawczych³⁰. Jak sądzę nie można również bez zastrzeżeń zaakceptować proponowanego przez autorkę pojęcia miary skuteczności wychowania. Zgodnie z sugestiami autorki, miarą tą ma być "... odstęp, między stanem osobowości /zachowania/ wychowanka, który uważamy za stan początkowy /wyjściowy/ dla rozpoczęcia /lub obserwacji/ oddziaływań wychowawczych, a stanem osiągniętym w tym samym zakresie w efekcie oddziaływań, po jakimś określonym czasie tych oddziaływań najczęściej po ich zakończeniu"³¹.

W świetle zasygnalizowanego zjawiska antagonizmu oddziaływań wychowawczych, wprowadzone przez autorkę pojęcie miary skuteczności wychowania, nie oddaje powiązań systemowych. Piszę o tym celowo, gdyż poradnictwo życia /także w aspekcie poradnictwa moralnego/ wymaga określenia miar skuteczności, które będą miarami pochodnymi wobec miar skuteczności wychowania, odnoszących się do rozwoju osobowości. Wynika to z podporządkowania celów poradnictwa, celom wychowania.

PRZYPISY

- ¹H. Kaja: Wprowadzenie w problematykę poradnictwa życiowego, "Studia Psychologiczne", Zeszyt 1, Zeszyty Naukowe WSP, Bydgoszcz 1979, s. 10
- ²Poradnictwo we współczesnym społeczeństwie. Rola poradnictwa i doradztwa w optymalizowaniu rozwoju osobowości i podnoszeniu kultury pedagogicznej społeczeństwa. Materiały Ogólnopolskiego Seminarium Naukowego we Wrocławiu 26 - 28 listopada 1979 r., pod red. A. Kargulowej i M. Jędrzejczaka. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1980
- ³A. Podgórecki: Całościowa analiza społeczeństwa polskiego /socjologiczny punkt widzenia/, /w:/ Kultura polska a socjalistyczny system wartości, red. B. Suchodolski, Warszawa 1977, ss. 441 - 454
- ⁴W omawianej kwestii interesujący jest artykuł J. Jasińskiego: Punitivność systemów prawnych, /w:/ "Studia Prawnicze" nr 35, 1973
- ⁵T. Kocowski: Co cenimy najbardziej? Dobro ogółu a wartości osobiste, "Odra" nr 3, 1977, ss. 21 - 27
- ⁶Ibidem, s. 26
- ⁷H. Kaja: Założenia teoretyczne poradnictwa życia. Poradnictwo we współczesnym społeczeństwie. ... op. cit., s. 174;
H. Kaja: Orientacja światopoglądowa poradnictwa życia, "Studia Psychologiczne", Zeszyt 2, Zeszyty Naukowe WSP, Bydgoszcz 1980 i in.
- ⁸W. Szewczuk: Psychologia t. II, Warszawa 1975
- ⁹For. J. Reykowski, G. Kochańska: Szkice z teorii osobowości. Warszawa 1980
- ¹⁰H. Kaja: Diagnoza sytuacji w zakresie funkcjonowania instytucji "doradcy wychowawczego" w wybranych placówkach oświatowo-wychowawczych i porady jako podstawowej formy pomocy, /w:/ Poradnictwo wychowawczo-zawodowe /stan i potrzeby/ pod red. H. Kaji, Bydgoszcz 1978, WSP

- ¹¹ K.B. Madsen: Współczesna teoria motywacji. Warszawa 1980, s. 96
- ¹² Ch. Bühler: Das Menschliche Lebenslauf als Psychologisches Problem. Göttingen 1959
- ¹³ K. B. Madsen: Współczesna..., op.cit., ss. 466 - 467
- ¹⁴ M. Kulczycki: O tak zwanych nierozwiązalnych problemach życiowych. Acta Universitatis Wratislaviensis No 278. Prace Psychologiczne V, Wrocław 1976 i Niepełnosprawność i jej psychologiczne znaczenie, Wrocław 1980 /maszynopis/
- ¹⁵ T. Tomaszewski: Rozwój wszechstronny i ukierunkowany. "Psychologia Wychowawcza", nr 3, 1976, ss. 297 - 308
- ¹⁶ R. Jezierski: Wszechstronny rozwój osobowości jako cel polityki. "Psychologia Wychowawcza", nr 3, 1976, ss. 309 - 322
- ¹⁷ Ibidem, s. 312
- ¹⁸ Por. w tej sprawie artykuł A. Klimentowskiego zeszyt nr 3 Studia Psychologiczne
- ¹⁹ L.L. Fuller: Moralność prawa. Warszawa 1978, s. 45 i nast.
- ²⁰ Ibidem, s. 36
- ²¹ J. Reykowski: O rozwoju osobowości, "Psychologia Wychowawcza", nr 3, 1976, s. 331
- ²² Bardziej szczegółowo problemy te rozważa A. Klimentowski w cytowanym wyżej artykule
- ²³ B. Ratyńska: Badania nad percepcją życia w odniesieniu do koncepcji poradnictwa życia. Bydgoszcz 1980, nie publikowana praca magisterska
- ²⁴ Cz. Matuszewicz: Psychologia wartości. Warszawa 1975
- ²⁵ U. Sandak: Problematyka internalizacji wartości moralnych w koncepcji poradnictwa życia. H. Kaji, Bydgoszcz 1980, nie publikowana praca magisterska
- ²⁶ U. Kasprowicz: Percepcja problemów życiowych u chorych - badania porównawcze. Bydgoszcz, 1980, praca magisterska nie publikowana

- ²⁷A. Gurycka: Psychologiczne problemy wychowania, /w:/ Stosowana psychologia wychowawcza. Wybrane zagadnienia, red. A. Gurycka, Warszawa 1980, s. 11
- ²⁸J. Reykowski, G. Kochańska: Szkice..., op.cit., s. 177 i nast.
- ²⁹Ibidem, s. 201 i nast.
- ³⁰A. Gurycka: Psychologiczne problemy..., op. cit., s. 13 i nast.
- ³¹Ibidem, s. 17

LIFE GUIDANCE VERSUS MORAL GUIDANCE PROBLEMS

Summary

The paper presents the importance of moral guidance and its natural ties with life guidance. T. Tomaszewski's views on the quality of life have been utilized.

КОНСУЛЬТАЦИЯ ПО ВОПРОСАМ ЖИЗНИ И ПРОБЛЕМАТИКА КОНСУЛЬТАЦИИ КАСАЮЩЕЙСЯ МОРАЛИ

Резюме

В статье подчёркивается важность консультации по вопросам морали и её натуральные связи с консультацией по вопросам жизни. Автор опирается на концепцию репрезентации жизни, связанной с сознанием. В статье используются взгляды Т. Томашевского относительно качественной стороны жизни.